

РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКАСТРУКТУРА ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ
THE STRUCTURE OF GASTRONOMIC TOURISM DEVELOPMENT FACTORS

УДК 338.48–6:641/642

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct49-30>**Голод А.П.**д.е.н., доцент,
завідувач кафедри туризму
Львівський державний університет
фізичної культури
імені Івана Боберського**Никига О.В.**викладач кафедри туризму
Львівський державний університет
фізичної культури
імені Івана Боберського**Holod Andrii**Lviv State University of Physical Culture
named after Ivan Boberskyi**Ныкуга Оксана**Lviv State University of Physical Culture
named after Ivan Boberskyi

Туризм є однією з найбільш прибуткових галузей світової економіки. Важливим напрямом розвитку сучасної туристичної діяльності є гастрономічний туризм. У статті проаналізовано сутність і структуру факторів розвитку гастрономічного туризму. Узагальнено систематизацію факторів розвитку гастрономічного туризму, доповнено їх класифікацію. Гастрономічний туризм – це спеціалізований вид туризму, який спрямований на ознайомлення туристів із гастрономічними особливостями та культурою певної території. Ефективність розвитку даного виду туризму багато в чому залежить від низки факторів. У сучасних умовах цей вид туризму стає вагомим фактором соціально-економічного розвитку суспільства. За допомогою проведеного аналізу запропоновано оптимальну класифікацію факторів. Виокремлено й охарактеризовано основні чинники, які мають значний вплив на розвиток гастрономічного туризму. Обґрунтовано необхідність аналізу впливу чинників на процеси розвитку гастрономічного туризму.

Ключові слова: структура факторів, гастрономічний туризм, національна кухня, фестиваль, розвиток, класифікація.

Туризм является одной из наиболее прибыльных отраслей мировой экономики, которая быстро развивается. Важным направлением современной туристической деятельности является гастрономический туризм. Систематизированы факторы развития гастрономического туризма, дополнена их классификация. Гастрономический туризм – это специализированный вид туризма, который направлен на знакомство туристов с гастрономическими особенностями и культурой определенной территории. Эффективность развития данного вида туризма во многом зависит от ряда факторов, влияющих на его развитие. В современных условиях этот вид туризма становится весомым фактором социально-экономического развития общества. С помощью проведенного анализа предложена оптимальная классификация факторов и рассмотрены направления их влияния. Выделены и охарактеризованы основные факторы, которые оказывают значительное влияние на развитие гастрономического туризма.

Ключевые слова: структура факторов, гастрономический туризм, национальная кухня, фестиваль, развитие, классификация.

Tourism is one of the most profitable sectors of the world economy and the fastest-growing one as well. Under modern conditions, new types of tourism are constantly emerging. An important trend in the development of modern tourism is gastronomic tourism. This type of tourism is a fairly new one, but has already become one of the most popular and interesting types of tourism. The article analyzes the essence and structure of factors in the development of gastronomic tourism. The systematization of these factors is generalized, their classification is complemented. Gastronomic tourism is a specialized type of tourism which is aimed at acquainting tourists with the gastronomic features and culture of a particular area. The effectiveness of this type of tourism largely depends on a number of factors which influence its development. Nowadays this type of tourism is becoming an important factor of social and economic development of society. Conducted analysis offers the optimal classification of these factors and considers the ways of their influence on the field. The main factors that have a significant impact on the development of gastronomic tourism are identified and characterized. The necessity of such analysis is substantiated. The study of the preconditions and factors of the development of gastronomic tourism makes it possible to effectively influence its further development. Favorable factors for the development of gastronomic tourism are: culinary heritage, developed infrastructure, traditional farms, gastronomic activities, a variety of conceptual restaurant establishments. The advantage of gastronomic tourism in comparison with other types of tourism is that this type of tourism is an integral part of all tours and has the opportunity to develop in each country because each country has its own national cuisine. Gastronomic tourism can be considered also as an accessory tool to discover the country's cultural heritage and regions of the world because the national cuisine dishes are one of the key elements that reflect the way of life, worldview, and traditions of ethnic groups. The main motive for a gastronomic trip is the desire to try a traditional dish or specific product in a particular area.

Key words: factors structure, gastronomic tourism, national cuisine, festival, development, classification.

Постановка проблеми. Упродовж останнього десятиріччя туризм зазнає інтенсивного розвитку, що призводить до перетворення туристичної сфери на один із найбільш швидко зростаючих секторів економіки у світі. Одним із перспективних напрямів розвитку ринку туристичних послуг є гастрономічний туризм, що трактується як спеціалізований вид туризму, пов'язаний з ознайомленням туристів із гастрономічними особливостями і культурою певної країни чи регіону. Гастрономічний туризм є відносно новим напрямом туризму, який активно розвивається, але перебуває під впливом низки

як загальних, так і специфічних чинників, що потребують вивчення і розроблення заходів щодо їх регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблеми розвитку гастрономічного туризму аналізують такі автори, як Д. Басюк, Т. Божук, К. Верес, Г. Вишневіська, В. Ковешніков, В. Корнілова, Т. Кукліна, Ю. Миронов, В. Омельницька, С. Саламатіна, Т. Трададенко та ін. У своїх працях більшість згаданих науковців досліджує проблеми та перспективи, потенціал, передумови та фактори розвитку гастрономічного туризму в різних країнах та регіонах.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення структури факторів розвитку гастрономічного туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток туризму загалом залежить від комплексу умов: природно-географічних, історико-політичних, соціально-економічних, демографічних, що склалися у суспільстві, і факторів, які їх визначають [7].

Науковці трактують фактор як рушійну силу процесів чи умов, що впливають на них, суттєву обставину в певному процесі або явищі [12, с. 132]; причину, чинник, основну рушійну силу, яка визначає природу і побудову об'єкта або зумовлює певне явище, підвищує рівень його якості та призводить до тих чи інших результатів і підлягає корекції або регуляції у межах певного процесу [5, с. 47]; основну внутрішню та зовнішню причину, що зумовлює певне явище [8]. Отже, загалом фактором називають причину, рушійну силу якогось процесу, явища, яка визначає його характер або окремі риси.

Як зазначає Е. Алаєв [1, с. 92–93], кожному процесу відповідає певна сила, сукупність сил, необхідних для його здійснення, зазвичай ці сили називають факторами. Фактори, ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків, умови, що регулюють кількісні та якісні характеристики процесу, становлять у сукупності механізм цього процесу. Але фактори завжди виступають як рушійна сила процесу [3, с. 27].

Фактор у туризмі – це момент, суттєва обставина туристської практики. Зовнішні (екзогенні) фактори впливають на туризм за допомогою демографічних і соціальних змін; економічного і фінансового розвитку; змін політичного і правового регулювання; технологічних змін; торгового розвитку; транспортної інфраструктури і безпеки подорожей [10].

Фактори, що впливають на розвиток туризму, різноманітні й багатогранні. Наявність сприятливих факторів призводить до лідерства окремих регіонів і країни у світовому туризмі, і, навпаки, небажані фактори знижують туристичний потік [6, с. 346].

Питання класифікації факторів, що діють на туристичну сферу, розглядається багатьма авторами наукових публікацій.

Зокрема, О. Чеченя запропонувала такі критерії класифікації факторів розвитку туризму, як: характер дії; характер впливу; вплив на розвиток галузі; вплив на територіальну організацію; виникнення та задоволення рекреаційних потреб, тривалість дії [11, с. 119].

В. Величко виділила вісім основних груп факторів, що визначають можливість реалізації різних видів туризму:

- політичні;
- соціально-економічні;
- демографічні;
- природні;
- культурно-історичні;
- матеріально-технологічні;
- екологічні та медико-біологічні;

– соціально-психологічні [2, с. 470–475].

Своєю чергою, М. Жукова запропонувала весь комплекс факторів, які впливають на розвиток туристичної галузі, поділити на дві групи:

1) фактори, що діють незалежно від діяльності організацій туризму;

2) фактори, що сприяють розвитку туризму, активно використовуються туристичними організаціями у своїй діяльності [4].

В останні роки культура харчування змінюється, темп життя стає швидким, усе більше людей їдять за межі своєї місцевості. У світі постійно зростає увага до їжі, з'являються особливі підходи до її вживання. Усе це зумовлює активний розвиток гастрономічного туризму, аналізуючи який можна детальніше вивчити питання факторів. Чинники розвитку гастрономічного туризму мають свою специфіку, адже за своєю структурою та функціональними зв'язками цей вид туризму є досить складним в організаційному відношенні.

Зокрема, С. Саламатіна визначила такі групи факторів, що впливають на розвиток гастрономічного туризму:

- 1) соціально-економічні:
  - економічний стан населення та країни загалом;
  - законодавча, нормативно-правова база у сфері туризму та гостинності;
  - наявність ресурсної бази;
  - екологічний стан території;
  - стан розвитку аграрної сфери та харчової промисловості;
  - національний склад населення, розвиток культури та народних традицій;
  - статевий, віковий та професійний склад населення;
  - розвиток інфраструктури (наявність транспортного сполучення, місць тимчасового розміщення, закладів харчування і т. д.);
- 2) політичні;
- 3) релігійні [9, с. 326].

Базуючись на результатах аналізу наявних підходів та власних узагальнень, основні фактори, які впливають на розвиток гастрономічного туризму, пропонуємо ділити на дві групи: динамічні і статичні (табл. 1).

Статичні фактори є незмінними в часі. До цієї групи відносимо: культурно-історичні, географічні, природно-кліматичні чинники (їх також можна називати передумовами розвитку гастрономічного туризму). До динамічних факторів, які змінюються в актуальному часовому періоді, відносимо економічні, політико-правові, соціальні та демографічні. Власне динамічні фактори концептуально є найсуттєвішими, адже піддаються цілеспрямованому впливу (регулюванню).

Серед статичних факторів розвитку гастрономічного туризму окремо слід проаналізувати культурно-історичні, адже об'єктом цього виду туризму

Класифікація факторів розвитку гастрономічного туризму

Групи факторів	Види факторів	Напрями впливу
Статичні	Культурно-історичні	Історичне минуле Розвиток культури Народні традиції
	Географічні	Вигідне географічне положення Туристичні ресурси Комфортний клімат Екологічний стан території
Динамічні	Економічні	Економічна стабільність Доходи населення Розвиток інфраструктури
	Політико-правові	Політична стабільність Міжнародні відносини Візовий режим
	Соціальні	Туристичні потреби і мотивації Рівень освіти і культури Якість життя населення Поширення небезпечних хвороб
	Демографічні	Відтворення населення Система розселення населення Склад населення

Джерело: розроблено авторами

є саме гастрономічна культура певної території. Зацікавлення потенційних туристів культурними цінностями дестинацій постійно зростає, про що свідчить підвищення популярності сільського та етнічного туризму. Саме національна (етнічна) кухня повноцінно і невимушено знайомить туристів з історико-культурною спадщиною регіону. Слід відзначити, що гастрономічні тури передбачають не лише дегустацію певних страв і напоїв, а й особливу атмосферу гастрономічних заходів, часто у вигляді окремих традиційних кулінарних подій.

До економічних факторів відносимо насамперед економічне становище у державі (регіоні), рівень доходів і купівельну спроможність населення, розвиток інфраструктури. Політико-правові чинники включають стан нормативно-правової бази, політичну стабільність у державі (регіоні), стан міжнародних відносин, візовий режим та ін. До соціальних чинників належать рекреаційні потреби і мотивації суспільства, рівень освіти, культури, якості життя населення, тривалість робочого часу (відпусток) та ін. Демографічні фактори – відтворення населення, особливості його розселення, вікова, національно-етнічна структура та ін.

Окремої уваги потребують політико-правові фактори, вплив яких в Україні на сучасному етапі є досить вагомим. Зокрема, йдеться про воєнно-політичну ситуацію в державі, яка зумовлює підвищення рівня загроз для туристів, а також про формування нормативно-правове забезпечення, до якого можна віднести нормативну базу розвитку туризму (зокрема, гастрономічного) і стратегічну документацію (на рівні держави і регіонів).

Закон України «Про туризм», що регулює принципи та механізми здійснення туристичної діяльності у дер-

жаві, на сучасному етапі зазнає змін і доповнень, які покликані гармонізувати національні правові норми із міжнародними зразками, а також оптимізувати сферу державного регулювання розвитку туризму.

Для туристичної індустрії регіону велике значення має формування стратегії розвитку. Стратегічне завдання розвитку туризму в регіоні полягає у створенні гастрономічного туристичного продукту, конкурентоспроможного на туристичному ринку, який зможе максимально задовольнити потреби туристів. Документація стратегічного розвитку розробляється окремо як галузева стратегія розвитку туризму в країні, а також у вигляді стратегій розвитку окремих регіонів або туристичних центрів.

Інфраструктурні фактори розвитку гастрономічного туризму є одними з визначальних, адже, окрім традиційних для різних видів туризму транспортних шляхів, екскурсійних маршрутів та засобів розміщення, особливі вимоги тут висувуються до закладів харчування, а також до кулінарних заходів, які відвідують туристи за програмою.

Основою дії соціальних факторів гастрономічного туризму є потреби споживачів туристичних послуг та вплив суспільного середовища на здійснення туристичної діяльності на різних рівнях. Оскільки потреба людини у харчуванні є однією з базових, то її задоволення у поєднанні з потребами вищих рівнів (безпека, спілкування, пізнання, самовираження та ін.) створює оптимальні умови для комфортної організації гастрономічних турів. Важливим ефектом гастрономічного туризму є тісна міжкультурна взаємодія, що забезпечується не лише спогляданням та вивченням, а й дегустацією елементів культурної спадщини, якими є кулінарні вироби та традиційній напої.

Багатоаспектним є вплив безпеки на розвиток гастрономічного туризму. Незважаючи на те що у структурі безпеки туризму можна виокремлювати багато її видів (політична, фінансова, екологічна, інформаційна, безпека туристичного обслуговування, безпека туристичних споруд та обладнання та ін.), найбільш актуальними в сучасних умовах як чинники розвитку гастрономічного туризму є соціальна і медична безпека.

У цьому контексті варто наголосити на таких особливостях гастрономічного туризму:

– санітарія та гігієна під час приготування страв і напоїв та їх споживання є загалом важливим аспектом гарантування якості й безпечності послуг гастрономічного туризму;

– в умовах пандемії COVID-19 розвиток гастрономічного туризму не лише піддається впливу тих самих загроз, що й інші види туризму, але також суттєво залежить від умов організації кулінарних заходів та режиму роботи закладів ресторанного господарства, який може суттєво відрізнитися залежно від держави чи конкретного регіону;

– гастрономічний туризм передбачає більш тісну комунікацію між туристами під час заходів, що включені до програми туру, ніж у багатьох інших видах туризму, а, отже, в умовах необхідності соціального дистанціювання виникають додаткові перешкоди для його розвитку.

Варто також звернути увагу на те, що фактор безпеки у гастрономічному туризмі є комплексним, адже охоплює безпеку не лише туристів, а й підприємств (закладів), їхнього персоналу, дестинацій та їхніх мешканців.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, за результатами аналізу наявних підходів до класифікації факторів розвитку туризму, а також авторських узагальнень пропонуємо виокремлювати дві групи факторів розвитку гастрономічного туризму: статичні (культурно-історичні, географічні) та динамічні (економічні, політико-правові, соціальні, демографічні). Сприятливими факторами розвитку гастрономічного туризму є кулінарна спадщина, розвинута інфраструктура, фермерські господарства з харчовими продуктами місцевих виробників, гастрономічні заходи та щорічні фестивалі, різноманітний вибір закладів ресторанного господарства. Варто зазначити, що більшість країн має хороші передумови для розвитку гастрономічного туризму, зумовлені національними або регіональними гастрономічними особливостями. Важливу роль, особливо в сучасних умовах, відіграють проблеми гарантування безпеки гастрономічного туризму, які охоплюють не лише безпечність подорожей для туристів, а й збалансоване функціонування підприємств і закладів, сталий розвиток дестинацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь. Москва, 1983. 350 с.
2. Величко В.В. Дослідження факторів розвитку туристської індустрії України. *Комунальне господарство міст*. 2012. Вип. 102. С. 470–475.
3. Голод А.П. Політична поведінка населення регіону : монографія. Ужгород, 2012. 212 с.
4. Жукова М.А. Индустрия туризма: менеджмент организации. Москва : Финансы и статистика, 2014. 200 с.
5. Корсак В.І. Фактори впливу на формування регіональних роздрібних мереж торгових закладів. *Агросвіт*. 2013. Вип. 4. С. 45–51.
6. Кулич І.Б. Вплив валютних коливань на туристичний сектор економіки України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. Вип. 11. С. 345–352.
7. Момонт Т.В. Основні фактори розвитку ринку туристичних послуг. *Економіка. Управління. Інновації. Серія «Економічні науки»*. 2012. № 1.
8. Панчук В.В. Психолого-педагогічні фактори підвищення професіоналізму викладача вищої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 1996. 200 с.
9. Саламатіна С.Є. Стан та перспективи розвитку гастрономічного туризму на півдні Одещини. *Наукові праці Одеської національної академії харчових технологій*. 2014. Вип. 46. С. 325–329.
10. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. Київ : Слово, 2006. 372 с.
11. Чеченя О.В. Фактори впливу на галузь туризму. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 16. С. 116–122.
12. Шевчук В.О. Знання як чинник виробництва: дискусійні питання теорії. *Водний транспорт*. 2016. Вип. 1. С. 130–138.

REFERENCES:

1. Alaev E.B. (1983) *Sotsial'no-ekonomicheskaya geografiya [Social and economic geography]. Ponyatiyno-terminologicheskii slovar*. Moscow. (in Russian)
2. Velychko V.V. (2012) *Doslidzhennia faktoriv rozvytku turystskoi industrii Ukrainy [Research of development factors of tourism industry of Ukraine]. Komunalne hospodarstvo mist*, vol. 102, pp. 470–475.
3. Holod A.P. (2012) *Politychna povedinka naselenia rehionu: monohrafiia [Political behavior of population of the region: monograph]*. Uzhhorod. (in Ukrainian)
4. Zhukova M.A. (2014) *Industriya turizma: menedzhment organizatsii [Tourism industry: management of organization]*. Moscow: Finansy i statistika. (in Russian)
5. Korsak V.I. (2013) *Faktory vplyvu na formuvannia rehionalnykh rozdrubnykh merezh torhovykh zakladiv [Influencing factors on the formation of regional retail chains of trade establishments]*. *Ahrosvit*, no. 4, pp. 45–51.
6. Kulych I.B. (2015) *Vplyv valiutnykh kolyvan na turystychnyi sektor ekonomiky Ukrainy [Currency fluctuation influence on tourism sector of economy of Ukraine]*. *Naukovo-informatsiyni visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho*, no. 11, pp. 345–352.

7. Momont T.V. (2012) Osnovni faktory rozvytku rynku turystychnykh posluh [The main factors of development the market of tourist services]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Serii: Ekonomichni nauky*, no. 1.

8. Panchuk V.V. (1996) Psykholoho-pedahohichni faktory pidvyshchennia profesionalizmu vykladacha vyshchoi shkoly [Psychological and pedagogical factors of increasing professionalism of high school teacher] (PhD Thesis), Lutsk.

9. Salamatina S.Ye. (2014) Stan ta perspektyvy rozvytku hastronomichnoho turyzmu na pivdni Odeshchyny [Condition and perspectives of gastronomic tourism development on south of Odessa region]. *Naukovi pratsi*

Odeskoi natsionalnoi akademii kharchovykh tekhnolohii, no. 46, pp. 325–329.

10. Smolii V.A., Fedorchenko V.K., Tsybukh V.I. (2006) Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk z turyzmu [Encyclopedic dictionary-guidance of tourism]. *Vydavnychi Dim «Slovo»*. (in Ukrainian)

11. Chechenia O.V. (2011) Faktory vplyvu na haluz turyzmu [Factors of intence on tourism branch]. *Heohrafiia ta turyzm*, vol. 16, pp. 116–122.

12. Shevchuk V.O. (2016) Znannia yak chynnyk vyrobnytstva: dyskusiini pytannia teorii [Knowledges as a factor of production: discussion questions of theory]. *Vodnyi transport*, vol. 1, pp. 130–138.